

ANKIETA

Słownika Polski Walczącej na Kresach Północno-Wschodnich II RP

1. KRZYŻANOWSKI Aleksander ps. "Wesołowski", "Dziemido", "Andrzej", "Smętek" "Wilc" - w obozach sowieckich pod nazwiskiem "Jan Kułczycki" płk. od 28.IX.1944, tytularny gen. bryg. AK s. Jakubą i Zofii z d. Knobelsdorf-Wilanowskiej.

(1895)

2. Urodzony 18.II.1895 w Briąnsku,

3. Zmarł tragicznie, w okolicznościach bliżej nieznanych w więzieniu w Warszawie, przy ul. Rakowieckiej w dniu 29.IX.1951.

Pochowany bez świadków w bezimiennym grobie, pod murem cmentarnym na Powązkach.

Ekshumacja zwłok i eksportacja do miejsca wiecznego spoczynku na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach, odbyła się 27.IV.1957 - z udziałem rodziny, rzeszy licznych podkomendnych, delegacji innych okręgów AK oraz mieszkańców Warszawy.

Nekrologi pogrzebowe, rozplakotowywane w dniu pogrzebu na najbardziej uczęszczanych ulicach stolicy - były zaraz usuwane przez służby bezpieczeństwa. One też filmowały przebieg uroczystości i jej uczestników.

4. Wywodził się z rodzin powstańców 1863. Dziadek K "po mieczu" był właścicielem folwarku w Mińszczyźnie a drugi "po kądzieli" gospodarzył w folwarku Wojciesz, koło Krasnego nad Uszą. W następstwie represji popowstaniowych, rząd carski skonfiskował obie nieruchomości Dziadkom-Powstańcom.

Rodowód K sięga starej litewskiej rodziny herbu "Dziemido" - stąd też jeden z pseudonimów konspiracyjnych.

Za przynależność do tajnych polskich organizacji niepodległościowych w szkole średniej w Homlu, został wydalony z t.t.w. wilczym biletem.

Przeniósł się do Petersburga by ukończyć nauki. Gdy K miał 17 lat zmarł mu ojciec. Przed śmiercią powierzył opiece K matkę i siostrę.

W dwa lata po przyjeździe do Petersburga - w 1916 zdał egzamin maturalny z odznaczeniem. Złoty medal za maturę otworzył mu podwoje Wydziału Elektro-mechanicznego Instytutu Technologicznego w Petersburgu.

Rozpoczęte studia przerwało powołanie do wojska. Przyjęto K do junkierskiej Konstantynowskiej Szkoły Artylerii. Po ukończeniu w 1917 wojennego kursu, w stopniu chorążego (praporczyka) wcielony został do 18 Syberyjskiego Dywizjonu Artylerii Polowej. We wrześniu 1917 wyróżnił się w walkach pod Rygą - za co odznaczony został Orderem św. Stanisława III stopnia.

Dowiedziawszy się o sformowaniu korpusu polskiego gen. Muśnickiego już w X.1917 zgłosił się do Korpusu, rezygnując z przywiędzianego stopnia oficerskiego i zasilając szeregi zbiorczego pułku Legii Oficerskiej.

Uprzedzając - rozbrajanie oddziałów gen. Dewbora-Muśnickiego, przez Niemców, 25.V.1918 przedostaje się przez front do Warszawy i zgłasza się do wojska polskiego. Jako podporucznik został skierowany na kurs doskonalący w Szkole Oficerskiej. Po ukończeniu szkoły skierowany został do 3 pułku artylerii ciężkiej /pac/, z którym wyruszył na front.

Za odwagę i wzorowe dowodzenie odznaczony został 1.XII.1919 Krzyżem Walecznych i mianowany porucznikiem, w korpusie oficerów artylerii.

W 1924 w stopniu kapitana, przeniesiony został do prac w Artyleryjskiej Komisji Doświadczalnej w Rembertowie. Zamężnie, opowiedział się po stronie prezydenta, w okresie wydarzeń 1926r.

19.III.1927 zawiera związek małżeński z Janiną z Łopińskich.

Dalszy przebieg służby wojskowej przedstawiał się następująco:

15. pułk artylerii lekkiej w Bydgoszczy od 1929, 5.II.1934 awansuje na majora, w 1935 zostaje mianowany dowódcą dywizjonu w Prużanach, a w 1936 do Tarnopola na dowódcę samodzielnego dywizjonu artylerii. Od 1938 pełni obowiązki dowódcy dywizjonu w 26 pułku artylerii lekkiej /pal/ w Skierniewicach, z którym bierze udział w wojnie obronnej 1939.

Podległa mu jednostka uczestniczyła w walkach armii "Poznań" i następnie w obronie Warszawy. K - nie poddał się do niewoli.

5. Pod koniec X.1939 K powrócił do Warszawy. Zamieszkał w budynku przy Aleji Niepodległości 126, gdzie także przebywał komendant Służby Zwycięstwa Polski gen. dyw. Karaszewicz-Tokarzewski. Z miejsca też wszedł w tok pracy konspiracyjnej SZP.

6.11.XI.1939 - w pierwszą, smutną okupacyjną rocznicę odzyskania niepodległości Polski, w 1919 wyruszyła na rozkaz komendanta SZP, trzyosobowa dowódcza obsada z zadaniem utworzenia okręgu wileńskiego SZP.

Komendantem okręgu został mianowany ppłk.dypl.J.Gaładyk, szefem sztabu ppłk.N.Sulik i kwatermistrzem mjrA.Krzyżanowski.29.XI.1939 do Wilna dotarli Sulik i Krzyżanowski, gdyż Gaładyka aresztowano na granicy. Przy pomocy ks.K.Kucharskiego Komendant okręgu ppłk.Sulik wraz z K włączają w sieć konspiracyjną SZP, przeorganizowaną w XII.1939 na Związek Walki Zbrojnej /zwz/ - powstałe pod dowództwem ppłk.A.Obtułowicza "Kości Pułkowe" oraz organizacji wojskowej "Komisariat Rządu" pod dowództwem kpt.dypl,A.Olechnowicza ps."Meteor" i innych.

Po aresztowaniu w dniu 13.IV.1941 ppłk.N.Sulika ps."Ładyna","Jodko", i wywiezieniu go do ZSRR - K przejmuje na siebie obowiązki komendanta okręgu.11.XI.1941 otrzymuje nominację na komendanta okręgu wileńskiego ZWZ.Został też awansowany na podpułkownika i odznaczony Krzyżem Walecznych.Nominację i awans - poprzedziła akceptacja przez podziemny parlament wileński t.j.Radę Okręgową Stronnictw Politycznych (Koncentracja Demokratyczna) Kierunku prac niepodległościowych realizowanych przez K. Uwzględniając - szczególnie skomplikowane w okresie okupacji, warunki geopolityczne regionu wileńskiego - K uznał za najważniejsze bezpośrednio uczestnictwo w sądowaniu opinii przedstawicieli poszczególnych narodowości jak i władz okupacyjnych, w sprawach najistotniejszych dla bytu Polaków na Ziemi Wileńskiej i dlatego brał udział w następujących rozmowach - z:

a.występując oficjalnie jako komendant okręgu:

- Sowietami- po raz pierwszy z Manochinem, zmierzając do spacyfikowania nastrojów i doprowadzenia do modus vivendi w okresie wojny AK i społeczeństwa polskiego z przedstawicielami władz radzieckich i sowieckiej partyzantki.I, po raz drugi - z dowództwem Frontu Czerwonej Armii, godząc się na podporządkowanie operacyjne dowództwu CA, kiedy to został podstępnie aresztowany.

- przedstawicielami niepodległej Litwy, zakonspirowanymi przed kolaborującymi na zmianę z Niemcami i Sowietami władzami litewskimi, starając się za wczasu uregulować trudne problemy pomiędzy obu narodami.

b.występując in cognito, w charakterze oficera wyznaczonego do rozmów: - Wehrmachtem - w przeciwieństwie do gestapo i policji, by podjąć próbę oddzielenia Wehrmachtu od antypartyzanckich akcji przeciw AK a także ulżyć doli aresztowanych przez Wehrmacht AK-ców.

W trosce o dobre imię żołnierza polskiego i honor oddziałów AK - K wydał rozkaz nr.5 do oddziałów partyzanckich, w którym renumeratywnie uregulował z dniem 12.IV.1944 sprawy wymiaru sprawiedliwości oraz procedury postępowania oddziałów AK wobec wielonarodowościowej ludności Wileńszczyzny oraz wobec wziętych do niewoli jeńców.

Zadokumentowanie - polskości Ziemi Wileńskiej, społeczeństwom świąt zachodniego, utrwalił K w swoim rozkazie nr.3 z lipca 1944, gdzie rozkazał "...polecam Dowódcóm Oddziałów Armii Krajowej przy spotkaniu Armii Sowieckiej ujawnić się celem uzgodnienia akcji wojskowej w walce ze wspólnym wrogiem ..."

(12.06.) Na odprawie w omendzie Głównej AK w Warszawie 12.VI.1944 zapadła decyzja wykonania operacji "Ostra Brama", wspólnymi siłami okręgów AK Wilno i Nowogródek.Dowódcą połączonych sił partyzanckich w polu - obu okręgów wyznaczony został ppłk."Wilk", którego też upoważniono do tytularnego używania stopnia generalskiego - w rozmowach z Sowietami. Przyśpieszenie akcji "Ostra Brama" w noc z 6/7.VII.1944 - zastało połowę wyznaczonych oddziałów na pozycjach wyjściowych do walk o Wilno, Pierwszy OdB akcji przewidywał:na północy Zgrupowanie nr.2,na wschodzie najsilniejsze Zgrupowanie nr.1 i od południowego-wschodu Zgrupowanie nr.3.W składach zgrupowań 1 i 3 znajdowały się bataliony nowogródzkie. Ponadto w dyspozycji "Wilka" były odwody.Po parudniowych rozmowach K z dowództwem Frontu CA - w dniu 17.VII.1944 K został podstępnie aresztowany wraz szefem sztabu w miejscu postoju dowódcy Frontu. Aresztowano też większość dowódców oddziałów partyzanckich, przybyłych na odprawę do m.Bogusze.

7.Nie dotyczy.

8.Aresztowanego K osadzono na Ofiarnej i w więzieniu na Łukiszkach. Po wywiezieniu do ZSSR śledztwo prowadzono w więzieniu na Butyrkach w Moskwie a następnie 4.X.1945 przewieziono K do obozu pod Riazaniem i kolejno do obozów w Diagielewie i Griazowcu,skąd w sierpniu 1946 uciekł wraz z mjr."Oleśińskim" A.Wasilewskim - trasą przez step,Jarosław,

Moskwa, Możajsk, Mołodeczno, Wilno. Aresztowany - odtransportowany został ponownie do obozu w ZSRR. 4.XI.1947 KGB przekazało go w Białej Podlaskiej władzom bezpieczeństwa PRL.

K zezwolono udać się do rodziny. Z pomocą mjr. "Jaremy" inż. C. Dębickiego ukończył kurs roszalnictwa w Łodzi i rozpoczął pracę w Pakości.

Jednak już 3.VII.1948 został ponownie aresztowany w Poznaniu przez UB. Po przeszło trzech latach śledztwa i tortur, które spowodowały, że nie był w stanie poruszać się już o własnych siłach - zmarł w więzieniu 29.IX.1951

W śledztwie oskarżano K z art.1 kodeksu karnego - jako "zbrodniarza wojennego".

11.XI.1979 odsłonięto w kościele O.O. Dominikanów pod wezwaniem św. Jacka, w Warszawie na Starym Mieście - tablicę ku czci ś.p. gen. Wilka Uroczystą, koncelebrowaną Mszę żałobną, poprzedziła urozystość składania wieńców i meldunków przy grobie K, przez delegacje brygad wieńskich AK

9. Nie dotyczy.

10. Przez paromiesięczny okres - kierownik roszalni lnu w Pakości pod Inowrocławiem.

11. 28.IX.1944 Wódz Naczelny gen. broni K. Sosnkowski awansował K do stopnia pułkownika. Gendym. T. Bór-Komorowski nadał K również z datą 28.IX.1944 order Virtuti Militari V klasy oraz Krzyż Walecznych po raz drugi i trzeci.

12. Istotne szczegóły - w artykule Komendant "Wilk" Krzyżanowski, według Jan "Roland" Morelewski - druk "Orzeł Biały" luty 1982

13. Zawarte na 94 stronach książki "Operacja wileńska AK" R. Koraba-Żenryka odnoszące się do K materiały - aż w przeszło 25% są stwierdzeniami negatywnymi (ocenami subiektywnymi autora) pozostałe relacje są szcątkowe i chłodne, stąd też jako tendencyjne nie mogą stanowić źródeł do biogramu.

14-16 Nie dotyczy

opracował Otto - Teodor Sawicki

Handwritten signature/initials

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a header or introductory paragraph.

Second block of faint, illegible text in the middle of the page.

Third block of faint, illegible text, continuing the document's content.

Final block of faint, illegible text at the bottom of the page, possibly a signature or footer.